

5. Кабушкин Н.И. Менеджмент туризма: учебник / Н.И. Кабушкин. - Мн.: Новое знание, 2002. - 409 с.
6. Квартальнов В. Менеджмент в туризме. Туризм как вид деятельности: учебник. / В. Квартальнов. - М.: Финансы и статистика, 2010. - 359 с.
7. Севастьянов Д.В. Основы страноведения и туризма / Д.В. Севастьянов. - СПб.: СПбГУ, 2003.- 459 с.
8. Котлер Філіп. Основы маркетинга / Ф. Котлер. - М.: Прогресс, 1992. - 736 с.
9. Мироненко Н.С. Страноведение. Теория и методы / Н.С. Мироненко. - М.: Аспект Пресс, 2004. - 234 с.
10. Пирожник И.И. Основы географии туризма и экскурсионного обслуживания / И.И. Пирожник. - Минск: Университетское, 1985. - 374 с.
11. Царфис П.Г. Рекреационная география СССР: Курортологические аспекты / П.Г. Царфис. - М.: Мысль, 1979.- 379 с.
12. Багрова Л.А. Физико-географические (природоведческие) основы рекреационной географии / Л.А. Багрова, П.Д. Подгородецкий. - Симферополь: СГУ, 1982. - 419 с.
13. Киф'як В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні. / В.Ф. Киф'як. - Чернівці: Зелена Буковина, 2003. - 312 с.
14. Смаль В. Туризм і сталий розвиток / В. Смаль, І. Смаль // Вісник Львівського університету. Серія географічна. - Львів, 2005. - № 32. - С. 163-173.
15. Геєць В. Про політику економічного зростання в Україні // Банківська справа. - 1999. - №4. - С. 3-7.
16. Данилишин Б. М., Степаненко А. В., Ральчук О. М., Волошин С. М., Сундук А. М. Безпека регіонів України і стратегія її гарантування: монографія: у 2 т. Т. 1. Природно-техногенна (екологічна) безпека / НАН України, Рада по вивч. продукт. сил України. — К.: Наук. думка, 2008. — 389 с.

Стаття надійшла: 18.06.2015 р.

Рецензент: д.е.н., проф., Дмитрієв І.А.

УДК 336.72

JEL Classification: M 21

ПОДАТКОВЕ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ МОРСЬКОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Хаймінова Ю.В., к.е.н., доцент

Національний університет «Одеська юридична академія»

Анотація. В роботі досліджено інструменти податкового стимулювання економічного розвитку морського бізнесу в Україні. Серед інструментів забезпечення сталого розвитку економіки України провідне місце займає податкова політика. Результатом проведення відповідної сучасним реаліям і стратегічним цілям податкової політики є економічний розвиток підприємств, підвищення рівня життя населення. Метою податкової політики в Україні є підвищення її стимулюючої функції, спрямовані на економічний розвиток, надання державних та місцевих бюджетів і соціального розвитку України. Метою статті є дослідження напрямів податкового стимулювання розвитку морського бізнесу України. Предметом статті є визначення впливу податків на розвиток підприємств морегосподарського комплексу України. Основними методами дослідження виступають структурний метод і метод статистичного аналізу, порівняльного аналізу, метод системного підходу, метод експертних оцінок.

Податковий кодекс містить ряд стимулів розвитку морського бізнесу та експортного потенціалу економіки України. Напрямки розвитку суднобудівної промисловості повинні бути підкріплені такими діями реанімації національного флоту як запровадження потоннажного збору та пільгового оподаткування для замовників суден.

Зарахування адміністративного збору до місцевих бюджетів буде стимулювати місцеві органи влади для підвищення їх співпраці з підприємствами портової діяльності.

Статус України як морської держави в певній мірі визначається провідною позицією, яку займають українські моряки на міжнародному морському ринку праці. Через здійснення витрат на освіту, підвищення кваліфікації, передачі зарплати за допомогою банківських переказів моряки позитивно впливають на економіку Азово-Чорноморського регіону. Необхідно вирішити проблему декларування особистих доходів і оподаткування міграційних доходів. Альтернативним рішеннями проблеми є скорочення ставки податку на доходи, звільнення від сплати податку осіб, які відсутні в Україні більше 183 днів у році тощо. Проте питання податкового стимулювання збільшення міграційних переказів слід вирішувати спільно з питанням пенсійного забезпечення українських моряків. Розвиток податкової політики, спрямованої на стимулювання економічного розвитку

суб'єктів морського бізнесу залишається актуальною і потребує подальшого дослідження, особливо приймаючи до уваги реалізацію концесійних проектів в морських портах.

Ключові слова: податкова політика, портові збори, податки та збори, податкова пільга, моряки.

TAX INCENTIVES FOR DEVELOPMENT THE MARITIME BUSINESS IN UKRAINE

Yuliia Khaiminova, PhD in Economics, Associate Professor
National University "Odesa Academy of Law"

Abstract. *The main task of the article is to create an enabling environment for economic growth. Among the tools for sustainable development of Ukraine's economy the leader is the tax policy. The goal of tax policy in Ukraine is the increase of its stimulating function aimed at economic development, provision of state and local budgets and social development of Ukraine. The purpose of this article is to study the areas of tax incentives for the development of Maritime business in Ukraine. The subject of the article is to identify the role of taxes on the development of the enterprises of the Maritime complex of Ukraine. The main methods of research are structural method and the method of statistical analysis, methods of comparative analysis, the method of the system approach, the method of expert evaluations.*

Tax Code contains a number of incentives of maritime business development and export potential of Ukraine's economy. Directions for the development of shipbuilding industry need to be reinforced by the actions of domestic fleet resuscitation. For this purpose, tonnage dues should be fixed and tax exemptions offer should be proposed to the ordering party of the vessel.

The topical issue stays the allocation of port charges based on trends of increase of the financial autonomy of local accounts. Passing the administrative fee to the local budgets will encourage the local authorities to enhance their cooperation with enterprises of port operations.

Ukraine's status as a maritime state is, to a large extent, dependent to the fact that the Ukrainian sailors have leading positions at the international maritime labour market. Through realizing of education expenses, verification and qualification, physical examination, transferring legal salary using bank transfers, sailors indirectly render a positive impact on the economy of Azov-Black Sea region. It is necessary to solve the problem of declaring of personal income and taxation of migration revenues. Alternative solutions of the problem is the reduction of the revenue tax rate, tax relief of the persons classified as "non-residents", who are missing in Ukraine more than 183 days per year, disposal of the question of the tax rebate for the citizens of Ukraine, whose main income is the income obtained from foreign source of origin.

The development of tax policy instruments aimed at stimulating of economic development of the entities of maritime business remains relevant and requires further research, especially taking into account the implementation of concessions in seaports.

Keywords: tax policy, port charges, taxes and fees, tax relief, sailors.

Постановка проблеми. Основним завданням держави є створення сприятливих умов для економічного зростання. Серед інструментів забезпечення сталого розвитку економіки України провідне місце займає податкова політика. Основою сучасної податкової політики є обґрунтовані податки і збори, які позитивно впливають на результати господарювання суб'єктів національної економіки та обсяг інвестицій. Це обумовлює необхідність зміни акценту з фіскальної функції податків на регулюючу, яка проявляється у можливості органів державної влади за допомогою інструментів оподаткування регулювати пропорції та напрямки соціально-економічного розвитку держави. Серед функцій податкового регулювання особливого значення набуває податкове стимулювання. Податкові пільги та спрощення податкового адміністрування розглядаються основними інструментами державного регулювання, спрямованими на стимулювання економічної діяльності платників [1].

Пріоритетними завданнями податкової політики є стимулювання накопичення капіталу, інвестиційної активності, інноваційної діяльності, розвитку окремих галузей економіки, розширення експорту, підвищення конкурентоспроможності національної продукції, забезпечення зайнятості, рівня життя населення тощо [2]. Одним з важливих питань реалізації сучасної податкової політики є підвищення фінансової автономії місцевих бюджетів, якому сприятиме ефективне використання інституту місцевих податків і зборів [3]. Податкова політика повинна враховувати інтереси держави та платників податків (підприємств та фізичних осіб). Податки можуть мати стимулюючий або дестимулюючий вплив на економічні процеси у державі. Стимулюючий вплив податкової політики проявляється в зниженні податкового тиску, стимулюванні інноваційної діяль-

ності, зменшенні масштабів ухилення від сплати податків тощо. Дестабілізуючий вплив проявляється в безсистемному наданні пільг, значному податковому тягарі та частих змінах податкового законодавства.

Податковий кодекс (ПК) містить низку новацій, направлених на стимулювання економічної та інвестиційної активності та ефективне регулювання місцевих податків та зборів. Підприємства морегосподарського комплексу відіграють важливу роль в економіці чорноморсько-азовського регіону. В 2013 р. підприємства портової діяльності перерахували до державного бюджету 1,9 млрд. грн. Трудові мігранти, в тому складі і моряки, заробляють та перераховують в Україну від 4,7-7,5 до 12 млрд. дол. на рік. Тому дослідження регулятивного впливу податкової політики на ефективність діяльності суб'єктів морського бізнесу потребують уваги, особливо з урахуванням кризового стану суднобудування, українського торговельного флоту тощо.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню загальних питань податкового регулювання економіки та інвестиційної активності вітчизняних підприємств присвячені наукові роботи [1, 2, 3, 4].

Дослідженню окремих напрямів впливу ПК на роботу підприємств портової діяльності, суднобудівної галузі, розвитку вітчизняного флоту присвячені чисельні роботи [5, 6, 7, 8, 9]. Актуальним проблемним питанням оподаткування міграційних доходів моряків присвячені публікації [10, 11, 12, 13].

Невирішені складові загальної проблеми. Проте існуючі наукові розробки щодо податкового стимулювання економічного розвитку морського бізнесу в Україні потребують більш узагальнюючого розгляду.

Метою статті є дослідження напрямів податкового стимулювання розвитку морського бізнесу України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Політика податкового стимулювання реалізується переважно через застосування податкових пільг [1]. Ефективність надання податкових пільг визначається ефективністю правового та економічного механізму їх застосування. Згідно ПК, якщо міжнародне перевезення здійснюється за єдиним міжнародним провізним документом, то оподатковується ПДВ за ставкою 0 %. Позитивною зміною є те, що при нарахуванні ПДВ на вартість перевезення немає необхідності розділяти перевезення територією України (20 % ПДВ) та поза територією України (0 % ПДВ), як це було раніше. При наявності єдиного міжнародного провізного документу все перевезення з пункту в Україні в пункт за кордоном обкладається за ставкою 0 % ПДВ. Складність полягає у відсутності визначення поняття єдиного міжнародного провізного документа в нормативних актах України [5].

Якщо в порту послуги надаються судну, яке здійснює міжнародне перевезення, то такі портові збори звільняються від ПДВ. При цьому проблемним питанням залишалось оподаткування заходу судна в баласті. Лист ДПС від 11.01.2013 р. № 247/5/15-3416 роз'яснив, що пільга з ПДВ має застосовуватися незалежно від наявності або відсутності вантажу на судні під час перебування його в міжнародному рейсі, в тому складі коли судно слідує «в баласті» (без вантажу) в або з порту України для завантаження або вивантаження [14].

В ПК України для стимулювання суднобудівної галузі до 01.01.2021 р. основна діяльність підприємств суднобудівної галузі звільняється від оподаткування прибутку. Згідно з ПК, підприємства суднобудівної галузі отримують відшкодування ПДВ в період, наступний за звітним. Передбачено створення пільгового режиму з оподаткування операцій з імпорту підприємствами вітчизняної суднобудівної галузі обладнання, оснащення і комплектуючих, які використовуються у рамках їх основної діяльності але не виробляються на території України. До 1.01.2016 р. підприємства суднобудівної галузі звільняються від плати податку на землю [15]. Проте, як наголошують фахівці, розвиток суднобудівної галузі неможливий без створення сприятливих умов, які б стимулювали судновласника реєструвати судна під прапором України. Створенню Реєстру суден, як інструменту повернення українського флоту сприятиме прийняття Закону України «Про Міжнародний реєстр суден України», в якому буде передбачено оподаткування судноплавних компаній за системою потоннажного збору, звільнення від оплати митних зборів і ПДВ при ввезенні на територію України обладнання та комплектуючих для будівництва суден за умови реєстрації під державним прапором України протягом певного періоду часу [6]. Режим оподаткування для суден, зареєстрованих у міжнародному реєстрі, повинен передбачати реєстраційний збір та щорічну оплату потоннажного збору. Під час другого читання ПК висувалася пропозиція запровадити потоннажний збір як спе-

ціальну форму податку, що стягується щорічно з суден, зареєстрованих у міжнародному реєстрі суден України, замість усіх інших передбачених цим Кодексом податків та обов'язкових платежів. Проте через пріоритет завдання зменшення кількості податків пропозиція не була прийнята [3].

Таким чином, існує нагальна необхідність прийняття закону «Про міжнародний реєстр суден» та внесення відповідних змін в ПК щодо запровадження потоннажного збору.

Доцільним також є створення механізмів пільгового оподаткування компаній, які купують судна вітчизняного виробництва. Наприклад, застосування методу прискореної амортизації суден при оподаткуванні прибутку компаній дозволить підвищити привабливість інвестицій для внутрішніх замовників [8].

Актуальним питанням залишається розподіл портових зборів з урахуванням тенденцій підвищення фінансової самостійності місцевих бюджетів. На даний час питання сплати портових зборів та зарахування їх сум регулюється Законом «Про морські порти України», а також наказом Міністерства інфраструктури України «Про портові збори». Згідно з наказом 100 % портових зборів (крім маячного та адміністративного) направляються в розпорядження АМП України. В наказі відсутні норми, які дозволяють закріплювати кошти від портових зборів, які справляються в кожному окремому порту, за портовою інфраструктурою кожного конкретного порту [7]. Крім цього відсутність зацікавленості місцевих органів влади в ефективній співпраці, направленої на розвиток портів та підприємств портової діяльності, обумовлена тим, що доходи від суднозаходів в порт не надходять до місцевих бюджетів. Можна погодитись з думкою експертів, що така ситуація не відповідає практиці багатьох розвитих портів світу (Німеччина, Данія, Латвія), які направляють від 10 до 20 % портових зборів в місцеві бюджети тих адміністративно-територіальних одиниць, де вони розташовані. З урахуванням міжнародного досвіду регулювання портових зборів доцільно внести в законодавство відповідні зміни, які дозволять направляти в місцеві бюджети певну частину портових зборів. Пропонується наступний розподіл портових зборів: Причальний, корабельний, каналний, санітарний збори (усі крім маячного та адміністративного) розподіляються в співвідношенні 70 % закріплюється за портом, 30 % - направляється в бюджет розвитку галузі. Маячний збір в розмірі 100 % витрачаються підприємством «Держгідрографія» відповідно до цільового призначення (обслуговування маяків, гідрографічні роботи тощо). Адміністративний збір в розмірі до 100 % направляється до місцевого бюджету.

Таким чином, слід внести зміни до наказу Мінінфраструктури № 316 для забезпечення розподілу портових зборів (крім маячного та адміністративного) в співвідношенні 70 % (закріплюється за певним портом) на 30% (направляється в фонд розвитку галузі) та Закону «Про морські порти України» з метою перерахування адміністративного збору в місцевий бюджет повністю [7, 9].

Статус України як морської держави багато в чому обумовлений тим, що українські моряки займають одне з провідних місць на міжнародному морському ринку праці. Здійснюючи витрати на освіту, підтвердження та отримання кваліфікації, медичний огляд, моряки опосередковано позитивно впливають на економіку чорноморсько-азовського регіону. Проте необхідно вирішити проблему декларування доходів фізичними особами та оподаткування міграційних доходів [10]. Роботодавці, як податкові агенти, перераховують до бюджету основну частину прибуткового податку. Суми, які сплачуються самими громадянами (з подачею декларації), є незначними [11]. Моряки мають обмежені можливості (або зовсім не мають) скористатися порядком, передбаченим ПК про усунення подвійного оподаткування. Дохід моряка, отриманий з джерел походження за межами України, не вважається українським законодавством заробітною платою, що позбавляє моряків, які працюють за трудовими контрактами з іноземними судноплавними компаніями, права на отримання податкової знижки [12]. Моряки мають обмежені можливості (або взагалі не мають) для захисту своїх інтересів у суді у випадку порушення їхніх прав.

Сталий попит на працю моряків і віднесення їх до категорії, що працевлаштовуються за кордоном легально, створюють сприятливі передумови для використання заробленої іноземної валюти на території України. Завдяки цьому моряків можна виділити як особливу категорію суб'єктів зовнішньоекономічних відносин - резидентів-інвесторів [13]. Під час прийняття ПК України та протягом його дії інтереси моряків - громадян України, які працюють в іноземних судноплавних компаніях, не враховували та не відстоювали. Проте тиск на крьюінгові агентства та моряків призведе до більшої тінізації доходів та поширення нелегальних каналів грошових переказів. Альтернативними варіан-

тами вирішення проблеми є зниження ставки податку на дохід, звільнення від сплати податку осіб, віднесених до категорії «нерезидентів», тобто відсутніх в Україні більше 183 днів на рік, врегулювання питання про податкову знижку для громадян України, основним доходом, яких є дохід, отриманий з іноземного джерела походження [10, 11, 12]. Потребує вирішення проблема пенсійного забезпечення. Доцільним є стимулювання електронного декларування шляхом запровадження додаткових електронних сервісів [11]. В державі по відношенню до людини має діяти принцип презумпції невинності. Державні органи України не повинні звинувачувати українця-заробітчанина в несплаті податків за кордоном, якщо у нього є документ про легальне оформлення його роботи за кордоном. Відповідно декларант не зобов'язаний доводити свою невинність і достовірність даних декларації будь-якими закордонними довідками про доходи і податки.

Висновки. Метою удосконалення податкової політики України є підвищення її стимулюючої функції, направленої на розвиток економіки, забезпечення доходів державного та місцевих бюджетів, соціального розвитку України. ПК містить низку стимулюючих заходів розвитку морського бізнесу та експортного потенціалу економіки України. Напрями розвитку суднобудівної галузі потрібно підкріплювати діями реанімації вітчизняного флоту. Для цього потрібно запровадити потоннажний збір, запропонувати пільгове оподаткування для замовників суден. Зарахування адміністративного збору до місцевих бюджетів сприятиме зацікавленості місцевих органів влади в ефективній співпраці з підприємствами портової діяльності.

Розвиток інструментів податкової політики, направлених на стимулювання економічного розвитку морського бізнесу залишається актуальною та потребує подальшого дослідження, особливо з урахуванням реалізації концесійних проектів в морських портах та податкового стимулювання розвитку спеціальних правових зон економічної діяльності на території морських портів.

Перелік посилань.

1. Ільєнко Р.В. Важелі податкового стимулювання розвитку виробничої сфери: автореф. дис... на здобуття наук. ступ. к.е.н. за спец.08.00.08 – гроші, фінанси і кредит / Р.В. Ільєнко // Інститут регіональних досліджень НАН України. – Львів, 2010. – 21 с.
2. Лисяк Л.В. Податкові інструменти державного регулювання розвитку підприємницької діяльності / Л.В. Лисяк, В.Є. Тараненко // Науковий вісник: фінанси, банки, інвестиції. – 2013. – № 2. – С. 66–71.
3. Молдован О.О. Державні фінанси України: досвід та перспективи реформ: монографія / О.О. Молдован. – К.: НІСД, 2011. – 380 с.
4. Свищук А. Теоретичні засади податкового регулювання економіки / А. Свищук // Вісник КНТЕУ. – 2013. – № 5. (37). – С.57-69.
5. Гонтаровский С. Налоговые новшества для транспортников / С. Гонтаровский, А. Лосевская // Порты Украины. – 2011. – № 2. – [Электронный ресурс].- Режим доступа: <http://portsukraine.com/node/2046>.
6. Жихарева В.В. Международная регистрация судов: перспективы для Украины / В.В. Жихарева // Порты Украины. 2013. – № 2. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://portsukraine.com/node/3181>.
7. Кифак А. Распределение средств от портовых сборов / А. Кифак // Порты Украины. – 2014. – № 3.– С.40-41.
8. Пархоменко И.П. Судостроение – мультипликатор развития смежных центров экономики Украины / И.П. Пархоменко // Методи та засоби управління розвитком транспортних систем: Зб. наук. праць. – Одеса: ОНМУ. - 2012. - № 19. – С. 20-29.
9. Kotlubai V. City authorities' activities as an essential element in the development of port infrastructure / V. Kotlubai, Y. Redina, I. Khaiminova // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва: Зб.наук.праць. - Харків: ХНАДУ, 2014. – № 2 (7). Том 1. – С.24-28.
10. Анфіногентова І.В. Проблеми оподаткування міграційного доходу та шляхи їх вирішення / І.В. Анфіногентова, Т.С. Здорікова // Вісник соціально-економічних досліджень: Зб. наук. праць. 2014. - № 40. – С. 216-220.
11. Вдосконалення процесу декларування доходів фізичних осіб в Україні / [Електронний ресурс].- Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltu/21_6/113_bez.pdf.
12. Платошин В.В. Налоговый кодекс Украины об устраниении двойного налогообложения при получении иностранного дохода моряками – гражданами Украины, работающих под «флагом» / В.В. Платошин [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://easte.com.ua/index.php?option=comntent&0&I=562>.

13. Самсонов А.В. В оподаткуванні доходів моряків слід брати приклад з Греції і Росії / А.В. Самсонов // *Бізнес марін*. – 2007. – № 3 (148). – С. 4–7.
14. Дробоття С. Транзитные услуги, портовые сборы и НДС: точки над «і» поставлены? / С. Дробоття // *Бухгалтерия*. – 2013. - № 24-25 (1063).
15. Податковий кодекс України // *Відомості Верховної Ради України*, 2011. - № 13-14, № 15-16, № 17. - Ст.112 [Електронний ресурс].- Режим доступу:<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

Стаття надійшла: 18.06.2015 р.
Рецензент: д.е.н., проф.. Дмитрієв І.А.

